

via Ostiensi positam perduxerant, quo (ut eventus A docent) custodirentur intactæ.

Post aliquos dies. | Baronius, *ibid.* : Cæterum paucos post dies eandem sanctam Marcellam ex hac vita migrasse, idem sanctus Hieronymus docet. Qui hoc tempore cum elucubraret commentarios super Ezechielem, uno eodemque nuntio obsidionem urbis, eandemque captam audivit, simulque sanctæ Marcellæ atque chari Pammachii ad Deum transitum; nam ibi ista ipse præfatur: (*Hieron., præfat. in lib. I comment. in Ezech.*) Transire, inquit, cupiebam (post interpretationem scilicet elaboratam in Isaiam) et extremam (ut dicitur) manum operi imponere prophæti. Et ecce subito mors mihi Pammachii atque Marcellæ, Romanæ urbis obsidio, multorumque fratrum et sororum dormitio punctata est. Atque ita constrictus obstupui, ut nihil aliud diebus ac noctibus, nisi de salute omnium cogitarem, meque in captivitate sanctorum pulsatam esse captivum; nec posse prius ora reserare, nisi aliquid certius discerem, dum inter spem et desperationem sollicitus pendeo, aliorumque

malis me erucio. Postquam vero clarissimum terrarum omnium lumen extinctum est, imo Romani imperii truncatum caput, et (ut verius dicam) in una urbe totas orbis interit, *obmutui, et humiliatus sum, et silgi de bonis (Psal. xxxviii), etc.* Hæc Hieronymus: quibus significat, paulo post expugnatam urbem, sanctam Marcellam diem clausisse extremum, cuius memoriam reddunt ecclesiasticæ tabulæ anniversaria die, sed non qua ipsa obiit, verum qua decentiori sepultura donata, translata est, pr die Kal. Februarii, cum Pammachi, qui eodem tempore obiit, dies natalis agatur tertio Kalend. Septemb. Qui igitur sanguine conjuncti erant, et vitæ sanctæ Instituto collegæ (ambo enim monasticam excoluerant disciplinam) iidem obierunt hoc eodem anno.

De his post tot tantaque superius dicta, fuit satis ad utriusque laudem, quod sanctus Hieronymus in præfatione ad eosdem in Daniele: « Obsecro (inquit) vos, Pammachi *ἰδοὺ ἀδελφῶν*, et Marcella, unicum Romanæ sanctitatis exemplar, junctos fide et sanguine, ut conatus meos vestris orationibus adjuvetis. »

DE VITIS PATRUM LIBER SECUNDUS,

SIVE

HISTORIA MONACHORUM

AUCTORE RUFFINO AQUILEIENSI PRESBYTERO.

PRÆLUDIA IN LIBRUM SECUNDUM.

Lectori.

424 Quia hic duo sequuntur libri, Rufino vel auctore vel interprete (de qua re disseruimus Prolegomeno 4, § 10) placuit hic, quod et primo libro in Hieronymo præstitimus, ex magni historici Annalibus Rufini peregrinationem seligere, eamque verbis Baronianis repræstare [*R. repræsentare*]. Sicubi quid obscurum, vel si qua in re non omnino inter nos convenit, Notatio et lucem obscuritati, et diversæ opinionis rationem dabit.

Quia vero Baronius existimavit Rufinum Melaniæ hæsisse læteri, ejusque peregrinationis fuisse comitem, utriusque peregrinationes velut rotam rotæ intexuit, nec eas nunc mihi disparare placuit, sed ut Baronio visum, connexas exhibeo; etsi nulla Melaniæ hoc libro fiat mentio, sed de ea octavo demum libro in Palladii historia Lausiaca disertim agatur.

Toto quidem hoc libro Rufinus (si tamen auctor ejus et non potius interpres est) suam per Ægyptum peregrinationem describit: **425** quam Baronius ex hoc libro non attingit; quia existimavit, libri hujus auctorem fuisse Evagrium, de quo aliter sentiendum docuimus, prolegom. 4, § 5; Si tamen Rufinus libri hujus auctor, peregrinationem ejus per Ægyptum toto hoc libro leges; si interpres, Rufini variam peregrinationem ex variis collectam, his præludiis habes expositam.

RUFFINI ET MELANIÆ (a) PEREGRINATIO.

Profectio Ægyptiaca.

Hoc anno Christi 372, Damasi papæ 5, Valentis imp. 9 quo, ut dicemus, defuncto Magno Athanasio,

dira persecutio exagitavit ecclesiam Alexandriam, totamque Ægyptum, ipsum Hieronymum ex Syriæ solitudine ad Rufinum Ægyptum peruenisse, et mona-

hos illic confessores invisentem, scripsisse, litteræ (k) ipsæ ab ea datæ significant, etc

Instituisse vero ejusmodi peregrinationem Ruffinum una cum Melania Romana clarissima femina Jerosolymam, sed in Ægyptum primo ad invisendos illic agentes sanctos monachos navigasse, idem sanctus Hieronymus (c) ad Florentium, necnon ad Ruffinum (d) scribens, quibus epistolis declaravit (*Hieron., epist. 5, 41*), quas ex Syrlæ solitudine dedit. Accedunt his alii testes; confirmat enim hoc ipsum de peregrinatione Ruffini cum Melania sanctus Paulinus (e) in epistola ad Severum (*Paulin., epist. 9*), necnon Palladius (f) de eadem Melania agens.

Quonam vero potissimum tempore ejusmodi Ruffini cum Melania peregrinatio acciderit, diversæ ea de re reperiuntur sententiæ; nam Palladius ipso exordio Valentis imperii (g) id factum esse, affirmare videtur (*Palladius in Lausiaca., cap. 33*); sed apud sancti Hieronymi Chronicon anno decimo ejusdem imperatoris hæc leguntur: «Melania nobilissima mulierum Romanarum, et Marcellini quondam consulis filia (h), unico prætore tunc urbano (i) silio derelicto, Jerosolymam navigavit, ubi tanto virtutum præcipueque humilitatis fuit miraculo, ut Theclæ nomen acceperit.» Hæc ibi: quæ intelligenda putamus, non cum primum Roma profecta est, sed cum ex Ægypto Jerosolymam pervenit. Nam quod spectat ad profectionem in Ægyptum, cum ipsius Ruffini, necnon Palladii (j) assertionem constat Melaniam ac ejus comites, vivente adhuc Athanasio, fuisse Alexandriam, quem liquet hoc ipso anno ex hac vita migrasse, utique ante decimum Valentis annum eam cum suis in Ægyptum profectam esse, affirmare necesse est. Quod enim contigerit, ipso vivente adhuc sancto Athanasio, Melaniam Alexandriam pervenisse, Palladius ex eo perspicue demonstrare videtur, cum ait Melaniam ab ipso Athanasio donatam esse ovina pelle, quam dono acceperat a Macario abbate, oblata ipsi munere a leone pro gratiarum actione de catulis cæcis ab ipso luci redditis; cujus rei adeo admirandæ Ruffinus historiam narrat, qui et ait se præsentem fuisse cum persecutio est illata monachis post Athanasii obitum ab Arianis: «Ea enim, inquit, quæ præsens vidi, loquor, et eorum gesta refero, quorum in passionibus socius esse promerui (*Ruffin., l. II, cap. 4*).» Hæc ipse. De eadem Melaniæ peregrinatione dum Palladius agit (*Pallad., in Lausiaca., cap. 2, L. pom., t. III*), ait eam duce Isidoro eremum Ægypti lustrasse, et inter alios magni nominis monachos **426** invisisse Pambonem, eidemque pro monachorum usu donasse trecentas libras argenti.

Cum autem (quod diximus) tunc contigerit Hieronymum eam epistolam scribere ad Ruffinum, cum ille inviseret monachos persecutione vexatos (quod hoc ipso anno factum est post obitum Athanasii, de quo paulo post dicturi sumus) affirmandum videtur hoc eodem quoque anno a sancto Hieronymo ad Ruffinum eas litteras datas esse, ubi inter alia: «Audio te, inquit, Ægypti secreta penetrare, monacho-

rum invisere choros, et coelestem in terris circumire familiam (*Hier., epistola 41*).» Et inferius: «Rursum suspensam voto nutante mentem, quidam Alexandrinus monachus (k), qui ad Ægyptios confessores, et voluntate jam martyres, pio plebis jam dudum sperat transmissus obsequio, manifestus ad credulitatem nuntii auctor impulerat.» Et paulo post: «Ruffinum Nitriæ esse, et ad beatum perrexisse Macarium, crebra comitantium multitudo referebat.» Hæc ipse.

Quibus omnibus redditur manifestum Melaniam cum Ruffino hoc anno, superstitē adhuc Athanasio, Alexandriam pervenisse, et sanctum Hieronymum (ut dictum est) post Athanasii obitum, excitata hoc anno ab Arianis persecutione in ecclesiam Alexandrinam et incolas eremi, illam ad Ruffinum epistolam conscripsisse ex Syriæ eremo, ubi agebat subægroians, etc.

Quam autem diximus Melaniam cum Ruffino atque sociis ante obitum Athanasii certum esse Alexandriam ex urbe venisse, quonam potissimum tempore id accidisse putandum? Si Palladio assenserimus affirmanti id factum circa exordia Valentis imperii, ipsum Ruffinum adjungere possemus astipulatorem, ubi ait annis sex (l) se Alexandriæ commoratum esse, et postea iterum ad aliquot dierum spatium illuc reversum commorari contigisse (*Ruffin., in Hieron. in vect. 2*). Sed hoc rursum dissuadet ut credamus, quod ex nuper citata Hieronymi epistola ad Ruffinum inauditus antea et inopinatus adventus ejus in Ægyptum et quam recentissimus fuisse videtur, ut superius dictum est, etc.

Baronius, post multa, anno eodem. — Quod autem ad Ægypti monachos spectat dirissime a Lucio exagitato; Ruffinus, qui cum Melania in Ægypto agebat, hæc de illis scriptorum monumentis posteris legenda tradidit: (*Ruffin., l. II, c. 3, 14*) «Inde post fugas civium et exsilia, post cædes et tormenta flammæque quibus innumeros confecerat, ad monasteria (m) furoris sui arma convertit, vastat eremum, et bella quiescentibus indicit. Tria millia simul, aut eo amplius viros per totam eremum secreta et solitaria habitatione dispersos oppugnare pariter aggreditur: mittit armatum equitum et peditum manum: tribunos, præpositos, et bellorum duces, tanquam adversus barbaros pugnaturus, eligit. Qui cum venissent, novam belli speciem vident, hostes suos gladio objectare cervices, et nihil aliud dicere, nisi: Amice, ad quid venisti? Per id tempus patres monachorum (n), vitæ et antiquitatis merito, Macarius, Isidorus, aliusque Macarius, atque Heraclides et Pambus Antonii discipuli per Ægyptum, et maxime in Nitriæ deserti partibus habebantur viri, qui consortium vitæ et actuum non cum cæteris mortalibus, sed cum supernis angelis habere credebantur. Quæ præsens vidi, loquor; et eorum gesta refero, quorum in passionibus socius esse promerui.» Et in epistola ad Anastasium Romanum pontificem hæc item se passum esse gloriatur, cum ait: «Quamvis igitur fides

nostra persecutionis hæreticorum tempore, cum in sancta Alexandrina Ecclesia degeremus, in carceribus et in exsiliis, quæ pro fide inferebantur, probata sit, tamen et nunc si quis est qui vel tentare fidem nostram cupiat, sciat, etc.

At hæc de se summa jactantia ab ipso Ruffino esse commenta, exclamat sanctus Hieronymus, cum his recitatis ipsius verbis, sic subdit: *Miror quod non adjecerit, Vincens Jesu Christi; et: Liberatus sum de ore leonis; et: Alexandria ad bestias pugnavi; et: Cursum consummavi, fidem servavi; superest mihi corona justitiæ.* Quæ 427 malum, exsilia, quos istæ carceres nominat? Pudet me apertissimi mendacii, quasi carceres et exsilia absque judicum sententiis irrogentur. Volo tamen ipsos scire carceres, et quarum provinciarum se dicat exsilia sustinuisse. Et utique habet copiam de multis carceribus et infinitis exsiliis unum aliquod nominandi. Prodat nobis confessionis suæ Acta, quæ hucusque nescivimus, ut inter alios Alexandria martyres bujus quoque gesta recitemus, et contra latratores suos possit dicere: De cætero nemo mihi molestus sit, ego enim stigmata Domini nostri Jesu Christi in corpore meo porto (*Gal. vi*). Hæc Hieronymus (*Apolog., lib. ii*).

Certe quidem Melania clarissima femina, consulis Marcellini neptis (o), antiqua nobilitate et filii præfecturæ urbanæ (p), magistratu toto Romano orbi notissima, apud quam primum locum Ruffinus obtinebat, omnium præfectorum, quocumque pergeret, frequentabatur obsequiis; tantumque abfuit ut vel ipsi vel alicui ex ejus familia irrogata exsilia fuerint, quod Ruffinus jactat, ut etiam qui persecutionem fidei causa paterentur, ad ipsam tamquam ad asylum confugerent, ab eademque pariter in tuto collocarentur, atque etiam alerentur, ut quæ de ea proxime dicturi sumus, cum ipsa processit ad judicem, fidem certam faciunt. At cur Ruffinus, sicut aliorum, non etiam suam recensuit confessionem exemplo Pauli apostoli? quod præsertim sciret rem tantam haud ab adversariis facile ratam fore habendam absque aliqua certiori probationis fide, cum alioqui aliorum confessiones adeo exacte (q) describat?

Si qua tamen tunc Alexandria contigit Ruffini confessio, ea tantum fuisse existimatur (r), cum provocata Melania ad judicium, quod faveret Orthodoxis, ipse putetur eam comitatus esse; sed dimissa illa quantocius, utique et qui cum ea erant, rediere domum. Sed de his satis.

Baronius, paulo post anno eodem. — Sed quod silentio Ruffinus præterit, dignum memoria tunc officium exhibitum a Melania nobilissima Romana femina, his ex Paulino jungamus; scribens enim ad Severum, inter alia digna præconia Christianæ feminae consularis hæc habet:

Tempore illo Valentis, quando Ecclesiam Dei vivi furor Ariæorum, rege ipso impietatis satellite, persequabatur, hæc erat princeps et particeps cunctis pro fide instantibus; hæc fugatos recipiebat, aut apprehensos comitabatur. Sed cum eos recepisset

A in latebram, qui propter insignem fidem et majorem hæreticorum odio infestabantur, et occultantium tangebantur invidia, gravi tunc seditione diabolicis facibus inflammata, quasi contra legem publicam contumax, protrahi ac pati jussa est quæ illos manebant, nisi prodere maluisset. Processit impavide, cupida passionis, et injuria publicationis exultans, quamvis non expectasset trahi, tracturos antevolans ad judicem; qui confusus veneratione præsentis, non executus est infidelitatis iram, dum fidei miratur audaciam.

Eadem tempestate per triduum quinque milla monachorum latentium panibus suis pavit (*Matth. xiv; Marc. vi; Lucæ ix*): ut per ejus manum iterum Dominus Jesus pristinum numerum in deserto pasceret, tanto quidem nunc impensiori clementia, quanto minori licentia fovebantur occulti, quam illi quondam, qui ad Dominum voluntarie in libertate et pace convenerant. Sed hæc nec timida deprehendi, interdictum securæ præbebat officium, nec volens gloria operationis agnosci, tamen operis magnitudinæ prodebat, totidem apud homines testimoniis gloriosa, quot pastis, Deo conscio (*Paulin., epist. 10*). Hæc Paulinus, mirifica prædicatione tam egregia facta celebrans, quæ sane gesta esse in Ægypto (s), non autem in Palæstina, illud persuaadet, quod nullibi tam ingens numerus monachorum simul collectorum nisi in Ægypto fuerit reperiri. Mansisse quidem ipsam Melaniam in Ægypto mensibus octo (t), Palladius docet (*Palladius, in Louisiac., cap. 33*). Porro ab his diversa esse noscuntur quæ de ejusdem Melaniæ officiis, quibus prosecuta est in Palæstina relegatos confessores, idem Palladius tradit, quæ paulo post narraturi 428 sumus. Ut autem tam ingenti opere, in occultandis atque pascentis monachis quinque millibus in deserto, veluti contumeliis provocatus præfectus, libens ejus responsionibus cesserit, summa feminae claritudo, quæ apud hostes quoque reverentiam sibi conciliabat, in causa fuit. Erat quidem Melaniæ nomen (ut dictum est) non Romæ tantum, sed ubique locorum Romani imperii cognitum, atque in honore habitum, tum nobilitate generis, tum egregiæ pietatis præstantia; de qua hæc idem qui supra Paulinus: « Mulier celsiore gradu ad humilitatis cultum ob amorem Christi dejecta sublimiter, ut viros desides in infirmo sexu fortis argueret, arrogantes in sexu utroque personas, pauperata dives, et nobilis humiliata confunderet. Igitur Marcellino consule avo (u), de ambitu generis et opum luxu in teneris adhuc annis nuptias passa, et brevi mater, sed infelicitate mortalium non longum potita est, ne diu terrena diligeret. Nam præter alias orbitates, quas irritò in foetibus abortivis labore, adhuc marito participare deflevit, ita crevit ærumnis, ut duos filios et maritum intra anni tempus amitteret, unico tantum sibi parvulo ad memoriam potius, quam ad compensationem affectuum derelicto (*Paulin., epist. 10*): » Hæc et alia de ipsa Paulinus, etc.

Porro Melaniæ filio hoc tempore præturam urbanam fungenti (9) junctam fuisse constat in matrimonium Albinam, Melania vero junior ejus neptis Pimiano in matrimonium tradita fuit (*Pallad.*, cap. 33); sed de his inferius.

Laudat sanctus Hieronymus feminæ summam constantiam (x), quod simul siccis oculis sepelisset virum suum ac duos filios (*Hieron.*, *epist.* 25); uno vero superstite derelicto, peregrinata fuerit in Ægyptum primo, inde Jerosolymam; ibique ad quinque lustra esse commorata, Paulinus tradit (*Paulin.*, *ad Sever.*, *epistola* 10); amplius vero annos duos, nempe viginti septem (y), Palladius affirmat (*Palladius*, in *Lausiaca.*, cap. 33).

Porro Melaniæ in Ægypto commoratio magnum plane cum ipsi tum Ruffino attulit detrimentum: siquidem cum Didymo Alexandrino magni nominis viro, et ob eximiam conjunctam cum oculorum cæcitate peritiam plane cunctis admirabili, intimam consuetudinem habentes, propinante illo ipsis sitientibus, quem mirifice prædicabat, Origenem suum, hauserunt isti una cum dulci potu venenum, etc. Qui sic eorum animis Periarcho Origene infudit, ut eo tanquam magno thesauro ditati, cuperent totum catholicum orbem locupletari; sed plane aspidis ova foverunt; quibus ruptis, prodire serpentes, quorum lethali veneno quam plurimi misere periire. At de his inferius suis locis pluribus agendum erit: hæc modo satis in his quæ spectant ad Melaniæ et Ruffini consuetudinem cum Didymo in Ægypto hoc tempore, quo illuc sunt peregrinati.

Profectio in Palæstinam.

Anno Christi 372. — Melania hoc eodem anno, quo ex Petri Alexandrini litteris vidimus Ægypti episcopos et monachos relegatos esse Diocæsaream oppidum in Palæstina situm, illis ministratura, magno fidei ardore succensa, Jerosolymam profecta est. Quid vero ipsa ibi egerit, Palladius docet his verbis (*Pallad.*, *Lausiaca.*, cap. 33): « Post hæc autem, cum Alexandriæ præfectus Augustalis Isidorum, Pithimum [Euthymium] (z), Adelphium, Paphnutium, Pambonem, inter quos etiam senem Ammonium unam habentem auriculam, et duodecim episcopos, presbyterosque, et alios quosdam usque ad centum duodecim numero circa Palæstinæ Diocæsaream damnasset exsillo: istos hæc beatissima omnes secuta est, et propriis facultatibus eis ministerium suum præbuit. Cumque ab illis qui in memoratorum custodia erant prohiberetur hæc facere (sicut mihi et ipsi sæpe referebant, nam et ego sanctum Pithimum et Isidorum et Paphnutium vidi), benedicta tunc illa, sumpta veste servilli circa vespertinas horas, omnia eis vitæ necessaria afferebat.

429 « Quo cognito, Palæstinæ provinciæ consularis, credens quod sinus suos posset fumo quodam atque terrore ex pecunia ejus implere, jussit eam (ignota enim ipsi erat) corripere et in carcerem trudi. Ex quo loco tunc ei per internuntios quosdam sancta illa mandavit: Ego, inquit, illius filia, et

A illius conjux fui, ancilla vero nunc Christi sum; ne ergo me ob vilitatem præsentis habitus contemnendam putaveris, quia facile extollere, si velim, me possum; nec terrere igitur me in aliquo vales, neque quidquam mihi de meis rebus auferre. Atque ideo ne fortassis ignorans periculum aliquod aut crimen incurras, idcirco ista tibi mandavi; quasi quæ diceret: Interdum enim necesse est adversus imprudentes hæc agi, et veluti accipitre vel cane contra eos arrogantia uti, quæ congruo tempore superbos comprehensura imitatur. Talibus ergo verbis mox ipse territus iudex, excusavit eidem factum suum; et ita eam, ut meruerat, honoravit; et jussit, ut ad illos viros, quoties vellet, accederet. » Hactenus de illius ministerio exhibitio confessoribus.

B *Profectio Jerosolymitana et ibidem commoratio.*

Anno Christi 372. — De commoratione ejus Jerosolymis sic mox subdit: « Hæc autem, revocatis ab exsilio memoratis viris, monasterium apud Jerosolymam sibi fecit, in quo viginti et septem annorum tempus implevit, quinquaginta secum sorores virgines habens. Erat etiam cum ea Ruffinus quidam nomine, Italus, civis ex Aquileiensi oppido, vir nobilium et in proposito singulari satis fortium morum, qui ad presbyteratum postea meruit pervenire; quo nullus mansuetior, fortior, et placidior, tanquam omnia sciens, in sexu virili potuit inveniri. » Hæc quidem de Ruffino Palladius, de Origenis sectatore Origenista, Hieronymo eam ob causam perinfensus: ut non mireris, si qui Ruffinum immensis laudibus ornant, Hieronymum eodem in commentario contumeliosis laceret. Sed de Palladio suo loco plura inferius, qui de instituto Melaniæ atque Ruffini toto illo temporis spatio, quo vixerunt Jerosolymis, ista subdit:

« Isti igitur in viginti et septem annis omnes apud Jerosolymam sanctos, atque peregrinos episcopos et monachos, virginesque (hoc enim voverant Deo) auscipere propriis sumptibus ac fovere consueverunt, omnesque ad se venientes meliores tantarum ac talium rerum contemplatione fecerunt. Illos enim quadringentos numero monachos, qui propter Paulinum (Antiochenum episcopum scilicet) se ab Ecclesia separabant, sanctæ rursus Ecclesiæ reddiderunt. Omnes etiam præter hos perversæ sectæ homines et contra Spiritum sanctum sacrilego ore certantes, ad Ecclesiam nostram, vera suadendo, ac jugiter cunctos docendo, revocaverunt, honorantes quidem ac sæpe pascentes ejusdem loci clericos: et hæc pariter facientes, vitam suam pio studio sinierunt, nulli quidem ex se vel levem dantes scandalum suspicionem, totum vero orbem terrarum spirituali ædificatione plenissimum relinquentes. » Hactenus Palladius.

Baron., ad annum Christi 385. — Cæterum ratione Melaniæ, quam Paula Jerosolymam secuta est, calumniam passus est Hieronymus, quam inter ea quæ in ipsum post Damasi obitum a calumniantibus fuere objecta, ac stimulante odio atque invidia perpetra-

ta, idem ipse eam epistolam, quam hanc in portu Romano consensurus, conscripsit ad Asellam, exactim recenset; ubi inter alia (Hieron., *epist.* 99): « Nihil mihi aliud obicitur, nisi sexus meus; et hoc nunquam obicitur, nisi cum Hierosolymam Paula et Melania proficiscuntur. » Et post: « Nullae alicuius Romanae urbi fabulam praebuerunt, nisi Paula et Melania: quae, contemplit facultatibus, pignoribusque desertis, crucem Domini, quasi quoddam pietatis levavere vexillum. Si balneas peterent, unguenta eligerent, divitias et viduitatem haberent materiam luxuriae et libertatis; dominam vocarentur et sanctae: **430** nunc in sacco et cinere formosae volunt videri, et in gehennam ignis cum jejuniis et pectore descendere, videlicet non licet eis applaudente populo, perire cum turbis. » Quod ad Melaniam spectat, eam eam viduam nominet, haud dubium ipsum intelligere de Melania seniori; junioris enim vivebat adhuc vir Pinianus. Nec sic quidem ejus hic meminit, quasi tunc Romae esset, quam jam plures ante annos vidimus in Aegyptum primo, inde vero Hierosolymam esse profectam, ibique in praesenti vitam agere: sed ideo ejus meminit sanctus Hieronymus, quod tum ejus migrationis Hierosolymam occasione, tum Paulae idem iter capessentis, quo et tenebat ipse Hieronymus; detractores eam calumniamdi ansam arripissent. At subdit:

« Si gentiles hanc vitam carperent, si Judaei haberent solatium non placendi eis quibus displicet Christus. Nunc vero, proh nefas! homines Christiani, praetermissa domorum suarum cura, et proprii oculi trabe neglecta, in alieno vobis festucam quaerunt (*Luc. vi*): facerant sanctum propositum, et remedium poenae suae arbitrantur, si nemo sit sanctus, si omnibus detrahatur, si turba sit pereuntium, si multitudo peccantium. Tibi placet lavare quotidie, alius has mundities sordes putat; tu atrogenem ructas, et de comeso accipere gloriaris, ego saba ventrem impleo; te delectant caechinantium greges, me Paula Melaniaque plangentis; tu aliena desideras, illae contemnunt tua; te delibata melle vina delectant, illae potant aquam frigidam suaviorem; tu te perdere existimas, quidquid in praesenti non habueris, comederis, devoraveris, illae futura desiderant, et credunt vera esse quae scripta sunt. Est inane, quibus resurrectione corporum persuasit, quid ad te? nobis e contrario tua vita displicet. Bostro tuo crassus sis, me macies delectat et pastor. Tu tales miseris arbitraris, nos te miserabiliter putamus. Par pari refertur, et invicem nobis videmur insanire.

« Haec, mi domina Asella, cum jam hanc consensuram, raptim sensu dolensque conscripsi; et gratias ago Deo meo, quod dignus sim quem mundus oderit. Ora autem ut de Babylone Hierosolymam regrediar; ne mihi dominetur Nabuchodonosor, sed Jesus filius Josedech (*Aggae ii*); veniat Esdras, qui interpretatur Adjutor, et reducat me in patriam meam. Stultus ego, qui volebam cantare canticum

Domini in terra aliena; et deserto monte Sinai, Aegypti auxillum flagitabam (*Jerem. xli*); non recordabar Evangelii, quia qui de Jerusalem egreditur, statim incidit in latrones, spoliatur, vulneratur, occiditur (*Luc. x*). Sed licet sacerdos dispiciat atque levites; Samaritanus ille misericors est; cui cum diceretur, Samaritanus es; et demonium habes (*Joan. vii*); demonium rehuens; Samaritanum se non negavit; quia quem nos custodem; Hebraei Samaritanum vocant. Maleficum quidam me garrunt; utulum esse servus agnosco. Magum vocant et Judaei Dominum meum (*Marc. vi*). Seductor et Apostolus dictus est. Tentatio me non apprehendat nisi humana (*I Cor. x*). Quotam partem angustiarum perpassus sum, qui cruci milito? Infirmam sibi trichinis imbutarunt; sed scio per bonam et malam famam (*II Cor. vi*) perveniri ad regna caelorum. Saluta Paulam et Eustochium, velit velit mundus, in Christo meas. Saluta matrem Albinam sororemque Marcellam, Marcellinam quoque et sanctam Felicitatem; et dic eis: Ante tribunal Christi simul stabimus: ibi apparebit qua mente quis vixerit. Nemento mei, exemplum pudicitiae et virginitalis insigne, fluctusque maris tuis precibus mitiga. » Hactenus Hieronymus ad Asellam.

Quod vero vides nullam ab eo salutationem impertiri Melaniae, satis indicatur quod dictum est, ipsum intelligere ea epistola de Melania seniore jam diu ante Hierosolymam profecta, ibique commorante.

Ruffini et Melaniae miserabilis lapsus.

C Baroni., ad annum Christi 393. — Porro quomodo postea precipui Hieronymi adversarii et Origenistarum patroni fuerint ipse Ruffinus atque Melania, habet ipse epistola ad Pammachium **431** de optimo genere interpretandi, ubi pseudomonachi fraudes detegit: « Hae non est illius culpa, cujus sub persona alius agit tragediam, sed Ruffini et Melaniae magistrorum ejus, qui illum magna mercede nihil scire docuerunt (*Hieron., epist. ci*). » Proh dolor! tanto totius catholicae Ecclesiae scandalo, ita multatus est in inimicum Hieronymo amicus charissimus ille Ruffinus, cui quam arctis amicitiae vinculis et insolubilibus necessitudinis nexibus ipse Hieronymus astrictus esset, vel uno saltem illo declarat elogio, cum eum una cum Melania visitantem Aegypti monasteria e solitudine Syriae litteris invisens, atque salutans, inter alia plurima amoris signa sic ait: « Credas mihi, frater, non sic tempestate factus portum navia prospiciat; non sic sitientia imbres arva desiderant; non sic curvo assidens littori anxia filium mater exspectat, postquam me a tuo latere subitus turbo convulsit, postquam glutino charitatis haerentem impia distraxit avulsio (*Hier., epistola xli*), » etc. Quanta enim animi sollicitudine salvum sibi cuperet quod haberet, neve propter absentiam aliquod vel leve saltem patereur dispendium amicitiae, pertimesceret; ad finem illud, quod memoria tenacius retineret, apposuit: « Obscuro te, ne amicum qui diu quaeritur, vix invenitur, difficile

servatur, pariter eam oculis trems amittat. Fugiat, cui libet, aurum, et pontificis ferculis cordosa ex sarcinis mibrata radient; charitas non potest comparari, dilectio pretium non habet; amicitia quæ desinere potest, vera nunquam fuit. In quibus ipse circumdatus vestis amictum, ac eos, volens licet, transire absque ignominia nota valeret. Sed secretus alienos Rufinus infelix, terga veritatis amictu, morosusque transfuga in castris hostium, inde in amictum ac haerem ferens, prodiit aux impiorum armatus, nulla propterea alia causa compulsus, quam ut adversantes catholice veritati Origenis errores salvos servet atque propugnet: ipsam quidem haud segnitè, vel toto movissimo, sed inter primos militasse, Epiphanius dicta epistola ad Joannem suffragari videtur, cum inter tot defensores Origenis ipsam tantum nominat, ac bene precor his verbis: « Te autem, frater, libet Deas, et sanctum populum Christi qui tibi creditus est, et omnes fratres qui tecum sunt, et maxime Rufinum presbyterum, ab hæresi Origenis, et ab illis hæresibus et perditione eorum (Hieron., *epist.* ix.) hæc Epiphanius.

Sed majori me dolore sanctat, angore cruciat, atque interore commovet Melaniæ acerbissimus casus. Hiocine vides illa charissima, ornamentum Romanarum feminarum, decus summam Christianorum, vitamque exemplar Christianæ philosophiæ, quæ insigni illud Romæ specimen edidit, cum eodem tempore maritum ac duos charissimos liberos sicca pectus oculis sepelivit? cujus incredibilem sanctitatem admiratus prædicans quondam ipse Hieronymus, et aliisque laudandam proponens, illa tanta fiducia effatus est verba: « Sancta Melania nostri temporis inter Christianos vera nobilitas, cum qua tibi Dominus (Paulam alloquitur) militatæ concessit in die sua habere partem, calcidæ adhuc mariti corpusculo, et necdum hinc, duos simul perdidit filios (Hieron. *epist.* xxv.) etc. Sed plane quod subditur in femina gloriosus, cum de victa victricis omnium urbe triumphans, superatoque insito a natura unice prolis amore, Roma spreta, unico tibi relicto filio, exsul mundi, cæli civis, victrix etiam ventorum et fluctuum, ingrudente jam hinc (ut ait) Jerosolymam navigavit.

Quam ob causam jure meritoque idem sanctus Hieronymus tantarum rerum admiratione stupens, eam dignam existimavit ut Theclæ nomine nuncuparet (Hieron., in *Chronic.*); nobiliorem titulum non inveniens quo Melaniam decoraret, quam nomen sanctissimæ virginis, primogenitæ Pauli, et primæ martyris inter feminas, utpote quæ Romæ prima omnium clarissimarum mulierum Romanarum, spernendæ pro Christo urbis, contemnendæ divitias, deserendæ filios, petendique Jerosolymam exemplum dedit, cæterisque ad ipsum præstandum, forte 439 aggressa facinus, viam aperuit, cum ipsa prima reliquas Romanas nobiles feminas atgressa, relicta Ægypto, transmissoque mari, in littore Palæstino, terra promissionis, possessione sanctorum, felicior quam Maria in terra deserta, tympanum pulsans pœnitentiæ,

præcinerit Domino tantum novum, quam altæ illustres Romanæ feminæ, veræ redditiæ Israelitæ, virgines atque viduæ secuta, choros ducentes, eandem cum ea concinere Christo vinceni laudes. Sed probata ad aquas contradictionis (o fallaciam incredibilem hostis humani generis!) decepta, superata defecit; tantaque onusta adeo pretiosis mercibus navis (ita namque navi insuloris comparatur divino eloquio nullæ fortis) in ipso tranquillitatis portu (quis credat?) est passâ naufragium, cum incauta in syrtis Origenis impedit; Origenisque sic conspersa fuligine, conversa est ex Noëmi in Mara, et ex Thecla rediit in Melaniam; a fuscidine ductum nomen infaustum. Ista patitur humana conditio; ut nihil quilibet, dum vivit, vendicet sibi tutum.

Reditus Romam.

Anno Christi 397. — Qui sequitur Christi annus 397 consulatu Cæsarii et Attici, Fastis ascribitur, quo hæreses Origenis sub pietatis involucro per Rufinum presbyterum Aquileiensem e Palæstina cum Melania Romam redeuntem inferuntur in urbem; propinatasque aureo calice Babylonis, antequam inebriarentur illis fideles, detectæ atque explosæ fuerunt. Hæc autem quo modo se habuerint, dicendum per singula; sed ante omnia, quæ sunt temporis elucidanda.

Rufinum quidem individuum Melaniæ comitem cum ea in Ægyptum profectum (aa) et in Palæstinam, ibique apud eam, usque dum illic mansit, Jerosolymis vitam transegisse, quæ dicta sunt superius ex Hieronymo satis significant; at ea demum remeante Romam, ejusdem assectatum esse vestigia, Palladii atque Paulini (bb) testimoniis exploratum habetur; ait enim Palladius: « Erat etiam cum ea Rufinus quidam nomine, civis Italus ex Aquileiensi oppido, vir nobilium et in proposito singulari satis fortium morum; qui et ad presbyteratum postea meruit pervenire; quo nullus mansuetior, fortior, et placidior tanquam omnia sciens, in sexu virili potuit inveniri. Isti igitur in viginti et septem annis, omnes apud Jerosolymam sanctos atque peregrinos episcopos, monachos, virginesque (hoc enim voverant Deo) suscipere suis propriis sumptibus (Pallad., in *Lausiac.*, c. 33, apud Lipom., tom. III.) etc. Agitur paulo post de eorumdem reditu Romam, de quo et nos itidem. Hæc Palladius de Rufino, eidem in Origenis erroribus concurs, ut superius pluribus demonstratum est. Sed et Paulinus comitem Melaniæ Rufinum appellat (Paulin., ad Sever., *epistola* 9), quem et haud haecenus satis sibi compertum laudat. Sanctus Hieronymus etiam post hæc ad eundem Rufinum Romæ agentem litteras dedit (Hieron., *epist.* 66), ut plane dubium sit dubium (cc) contigisse adventum Rufini Romam quando illuc etiam ipsa Melania remeavit. Sed quæ potissimum anno Domini Melaniam in urbem redire contigit, id quidem est accuratius inquirendum.

Jam suo loco satis liquido superius demonstratum est, ipsam una cum Rufino in Ægyptum primo, indeque Jerosolymam migrasse anno Domini trecentesimo septuagesimo secundo, Imp. Valentiniani atque

Valentis nono. Sed quot annos in hac peregrinatione et commoratione insumpserint, diversæ sententiæ sunt ejusdem Palladii atque Paulini, siquidem ille (ut nuper vidimus) viginti septem numerat annos, Paulinus vero viginti quinque. Sed hujus explorator atque solidior fides est; nam accepit hæc ipse ab eadem Melania, quam redeuntem Romam (ut proxime dicturi sumus) Nolam divertentem excepit **433** hospitem. Verum ex eo quoque certior Paulini testificatio redditur, et Palladii assertio de annis viginti septem exploditur: quod cum constet, hos adhuc in vita agente Siricio papa repetiisse Romam, si dixerimus ad numerum annorum a Palladio præscriptum ipsorum esse prorogatum adventum, utique affirmandum esset non sub Siricio, sed sub ejus successore Anastasio eorundem reditum contigisse. Ex Paulini ergo sententiâ, qui numerat Melaniæ ab urbis absentia quinque lustra, dicendum est eandem hoc ipso anno Romam quasi postliminio rediisse.

Recessisse autem Ruffinum e Palæstina cum pace sancti Hieronymi, utriusque testificatione asseritur; recitat enim ipse sanctus Hieronymus ejusdem Ruffini verba in posteriori apologia, quæ sunt hujusmodi: « Vos nobis pacem proficiscentibus dedistis. » Respondit ipse: « Pacem dedimus, non hæresim suscepimus: junximus dexteras, abeuntes præsecuti sumus, ut vos essetis catholici, » etc. Melaniæ autem ad urbem reditus Palladius ejusmodi foris prætensam affert causam; « Post multum vero temporis (inquit) cum audisset, cuidam nupuisse neptem suam Melaniam (junio rem dictam) viro, renuntiare autem post nuptias sæculo huic velle cognovisset, metuens ne qui malæ vitæ homines ac malæ sectæ perversæque doctrinæ eidem jungerentur, ob hoc ipsam cum jam admodum senex, hoc est, sexaginta esset annorum, de Cæsariensium civitate ad urbem Romam intra dierum viginti spatium navigavit (Pallad., ubi supra c. 33). » Hæc Palladius de asserta et vulgata forinsecus reditus causa. Cæterum ejusdem cum Ruffino in Origenis erroribus (ut pluribus dictum est superius) convenientiam causam exstitisse eisdem ad urbem veniendi, oratio præmissa declarat. Erat his quidem in optatis ut quibus faverant et quas foverant toto illo tempore, Origenis sententiæ (quarum complures essent defensores in Ægypto consistentes monachi, et inter eos celebriores Evagrius et Isidorus, atque inter episcopos nobilissimæ sedis Joannes Jerosolymorum antistes), eadem Romanæ sedis episcopi, ut sic ab universa reciperentur Ecclesia, probarentur assensu. Sed quanta id sit elaboratum industria, et quibus velamentis una cum his palliata decore hæresis se in urbem intulerit, videamus.

Atque primum, quæ sanctus Paulinus de Melaniæ reditu, qui eam suscepit Nolæ, describat in epistola ad Severum, hic reddamus: « Addidit (inquit) Dominus hanc gratiam de muneribus et litteris tuis, ut ad eos potissimum dies nobis frater Victor occurreret, quibus sanctam ipsam (Melaniam scilicet) ex Jerusalem post quinque lustra remeantem excepimus. At

quam tandem feminam? (si feminam dici licet tam viriliter Christianam). Quid hoc loco faciam? Vetat fastidii intolerabilis metus voluminibus adhuc addere; sed personæ dignitas, imo Dei gratia, postulare videtur ut commemorationem tantæ animæ prægressus non raptim omittam, sed paulisper ad eam tibi narrandam (Paulin., ad Severum epist. 10), etc. » Prosequitur nobile genus ejus referre, utpote quæ habuerat Marcellinum consulem ordinarium avum, qui una cum Probino consulatum gesserat anno Domini trecentesimo quadagesimo primo, et ejus in vita Christiana sectanda ardens studium, et alia plura de ipsa, quæ nos suo loco superius ordine temporis collocavimus; ac demum de ejusdem, cum rediit, impulsu Neapolim, ista subdit: « Neapolim urbem brevi spatio a Nolana, qua degimus, civitate distinctam advecta est. Ubi filiorum nepotumque occursum excepta, mox Nolam ad humilitatis nostræ hospitium festinavit, quo nobis advenit ambitioso ditissimorum pignorum vallata comitatu.

« Vidimus gloriam Domini in illo matris et filiorum itinere quidem uno, sed longe dispari cultu, macro illam et viliori asellis burrico sedentem, tota hujus sæculi pompa, qua honorati et opulenti poterant, circumflui senatores prosequerantur, carracis nitantibus, phaleratis equis, auratis pileis, et carpentis pluribus, gemente Appia atque fulgente; sed splendoribus vanitatis prælucebat Christianæ humilitatis gratia. Admirabantur **434** divites pauperem, profani sanctam, et illos nostra pauperies ridebat. Vidimus dignam Deo hujusmodi confusionem, purpuream, sericam, auratamque supellectilem pannis veteribus et nigris servientem. Benediximus Dominum, qui humiles et excelsos facit sapientes, esurientes implet bonis, et divites dimittit inanes (Lucæ 1). In istis tamen divitiis eadem die de maternis bonis pauperem spiritum stupebamus, qui magis sancta matris inopia, quam sua visibili abundantia gloriabantur. Id ipsum autem gloria Domini videbatur operari, quod egenulæ nostræ divitias in ejus filiis intuebamur; ut jam hinc fructum fidei suæ caperet, cum victoriam suam de hujus sæculi vanitate ipsa despectaret, cominus videns omnia quæ propter Christum reliquerat et contemnere perseverarat. Illi sericati et pro suo quisque sexu toga aut stola soliti splendere filii, crassam illam veluti spartei staminis tunicam et vile palliolum gaudebant manu tangere, et vestimenta sua velleribus, auro, et arte pretiosa pedibus ejus substernere, pannisque contegere gestiebant; expiari se a divitiarum suarum contagio judicantes, si quam de villissimo ejus habitu aut vestigiis sordem colligere mererentur.

« Tugurium vero nostrum, quod a terra suspensum cœnaculo uno, porticu cellulis hospitalibus interposita, longius tenditur, quasi dilatatum gratia Domini, non solum sanctis qui illam plurimi comitabantur, sed etiam divitum illorum catervis non incapaces angustias præbuit; in quo personis puerorum ac virginum choris vicina Dominædii nostri Fel-

cis culmina resultabant; neque e diverso habitatio-
nis ejusdem, dissoni licet præposito, hospites obstre-
pebant, sed et in illis religiosa modestia imitabatur
nostræ silentium disciplinæ; ut si dissimularent
concinere vigilantibus pigro ventre sopiti, tamen non
auderent piis vocibus dissonare, fideli timore com-
positi, quo placitis psallentium vocibus, compresso
sæcularium turbarum tumultu, etiam taciti concine-
bant. Verum ut ad perfectam Domini columbam re-
curram; scito nunc istam tantam in sexu infirmitatis
virtutem Dei, cui refectio in jejunio, requies in
oratione, panis in verbo, habitus in panno, lectus in
sagulo et centone durus in terra fit mollis in littera,
qua rigidi cubilis injuriam mitigat lectionis voluptas;
et sanctæ animæ in Domino vigilare, requiescere
est.

« Hanc ergo filia Sion hactenus habuit et deside-
rat, nunc filia Babylonis habet et admiratur; quia
jam et ipsa urbs in pluribus filia Sion est quam filia
Babylonis; et ideo miratur in humilitatis obscuro et
veritatis luce viventem, et fidei incitamenta divitibus,
angustiarum solatia pauperibus ministrantem, quan-
quam illa quietis et latebræ suæ apud Jerusalem in
Romanis modo turbis æstuans clamat: *Heu me!*
quia incolatus meus prolongatus est (*Psal. cxix*); ideo-
ne dilata sum, ut nunc habitarem cum habitantibus
Cedar? Hoc enim nomine apud Hebræos (ut comperi)
significatur obscuritas. Quare ita illi gratulandum de
memoratis virtutibus puto, ut de præsentis sede ti-
meatur, ut tam insignis anima plus Romæ conferat
quam de Roma trahat, et sic sedeat super flumina
Babylonis, ut recordetur Sion (*Psal. cxxxvi*), et or-
gano corporis sui suspenso ab inimicæ omnibus Ba-
bylonis insidiis et illecebris, in sui propositi tenore,
velut in salicibus genuino semper humore viventibus,
constituta virere non desinat, et permanente
fidei constantia, virtutisque gratia, folium ejus non
defluat, ut sicut vita ejus in itinere aspectatur, ita et
laus in exitu canatur. » Hucusque Paulinus de ad-
ventu Melaniæ Romam: quam quidem urbem cum
sic nominet filiam Babylonis, ut tamen in pluribus
dicat eam præferre filiam Sion, facile puto intelli-
gis, ea nominis unius urbis varietate discriminatos
esse gentiles a Christianis; nimirum ut ea ex parte
Roma Babylon dicatur, ubi adhuc in ea gentilitia vi-
geret impietas; Sion autem in pluribus, utpote quæ
Christianis abundaret, in quibus cultus religionis
veræ miraret; ut plane ex tanti viri sententia valeas
intelligere quo sensa a Joanne in Apocalypsi Roma
sit Babylon nominata*. At de his satis tonio primo
Annalium actam est.

Sed ad Melaniam redeamus: quam cum sic a
Paulino landatam vides, ne mireris: his quidem ipsa
atque majoribus digna præconiis videbatur nescien-
tibus 435 quæ paucis arbitris in Palæstina non tam
ab ipsa quam per ipsam a suis consociis de inducen-
dis in Ecclesiam erroribus Origenis, refragante san-
cto Hieronymo, ac penitus obnitente sancto Epipha-

nio, gesta essent. Quomodonam, quæso, Paulinus
sciret quæ nec qui Jerosolymis essent nosse potue-
runt? ut superius est demonstratum in controversia
illa habita inter sanctum Epiphanium et Joannem Je-
rosolymitanum episcopum, Origenistarum patronum,
negantem tamen se Origenis errores defendere, quæ
litteris sancti Hieronymi uni innotuere Pammachio:
Vides igitur Paulinum horum omnium penitus igna-
rum adeo mirifice Melaniam jure laudasse; sed et
ejus in via comitem immensis præconiis, aliis ad
eundem Severum datis litteris, celebrasse Ruffinum,
in quorum celebrationem omnium conversa fuisse
studia Christianorum, quis poterit dubitare (*Paulin.,
epist. 9*)? En vides, quibus qualibusve anteambulo-
nibus inferatur in urbem hæresis Origenis, ut plane
B pro miraculo diceandum fuerit, si, audito sonitu tubæ,
flutulæ, et citharæ, sambucæ, et psalterii, sympho-
niæ, et omnis generis musicorum, non adoraverint
omnes statuam auream (*Dan. iii*); si, inquam, quos
sanctissimorum virorum etiam audirent encomiis
pene divinis efferri, æque plausibus non exceperint,
et obviis quoque manibus, quod ab illis sanctitatis
titulo fors inscriptum offerretur, omnes non acce-
ptarint, etc.

Acceptit tunc idem Paulinus a Melania perbreve
segmentum ligni sanctissimæ crucis, missum sibi a
Joanne Jerosolymorum episcopo. Testatur id quidem
ipse Paulinus, cum ex eo quid modicum sumptum,
nomine Therasiæ suæ, mittit ad socrum ipsius Seve-
ri Bassulam, dum hæc ait: « Partem particulæ de li-
gno divinæ crucis, quod nobis donum benedicta
C Melania ab Jerusalem munere sancti inde episcopi
Joannis attulit, hoc specialiter sorori nostræ venera-
bili Bassulæ misit conserva communis. Sed quod
alteri vestrum datur, utriusque vestrum est, quia in
utroque vestrum una ratio manet, et sexum evacuat
fides, qua in virum perfectum ambo concurritis. Ac-
cipite ergo ab unanims fratribus, in omni bono ve-
strum sibi consortium cupientibus. Accipite magnum
in modico munus; et in segmento pene atomo ha-
stulæ brevis, sumite monumentum præsentis et pi-
guis æternæ salutis. Non angustetur fides vestra
carnalibus oculis parva cernentibus; sed intenta acie
totam in hoc minimo vim crucis videat. Dum videre
vos cogitatis lignum illud, quo salus nostra, quo Do-
minus majestatis affixus, tremente mundo, pende-
D rit; exultetis cum tremore: recordemur et petras
fissas ad hujus affectum crucis, et saltem saxorum
æmulatione præcordia nostra findamus timore divino
(*Paulin., ad Sever., epistola 11*), » etc.

Quod rursam ad idem lignum sanctissimæ crucis
a Melania Paulino datum spectat, ingens plane ex
ipso contigit edi miraculum, cum incendio flagrante
feno referta casa, in Paulini ipsius hospitium conver-
sa flamma cuncta impetu violento depascente, oblato
ab ipso globis igneis eodem ligno crucis, incendium
protinus resilierit, atque penitus extinctum fuerit.
Quod ipsum perpetua memoria consecrandum mira-
10 Paulini, et Anticapelli ejus, c. 5.

* Vide hoc explicatum in notis Rosweydi ad epist.

culum, ipse Paulinus versibus cecinit (*Paulin., in natali 10 S. Felicis*).

Donatus est præterea idem Paulinus ab eadem Melania turca, innocuorum agnorum contexta vel lera: quam idem ipse, cum accepisset a Severo, paulinum ex piliæ capulorum hirsutum eidem dono misit; de qua post alia sic ad ipsum scripsit: « Nos, inquit (*Paulin., ad Sever., epistola 10*), neque verbis, neque rebus digna pensantes, unica tamen facultate nobis charitatis, qua vobis sola pares sumus, missimus tunicam, quam ab usq. meo, ut de stercoreis vititate collectum pannum dignare suscipere. Nam vel hoc innocentia tua congruit, quod de tenore agnorum vellere contexta blanditur attacibus. Adde autem adhuc præfatio ejus et gratia, quod quo dignior probetur usu tuo, de sanctæ et illustris in sanctis Dei femina Melaniæ benedictione mihi pignus est. Unde te dignior visa est, cuius fides 436 illi magis quam noster sanguis prolunquat. » Hæc Paulinus, quibus quidem postnemis verbis se Melania sanguine fuisse conjunctum significat.

Contigerat autem hæc pridem ante adventum Melaniæ Nolam mitti ab eodem Severo ad ipsum Paulinum libellum scriptum de rebus gestis sancti Martini, quam Melaniæ illum avide cupienti se legisse testatur, necnon ostendisse sancto Nicetæ Dacerum episcopo, qui hoc eodem tempore pietatis ergo in Italiam peregrinatus fuit; ait enim ea epistola ad Severum reddita: « Martium enim nostrum illi (tempore Melaniæ) studiosissimæ talium historiarum ipse recitavi; quo genere te et venerabili episcopo atque doctissimo Nicetæ, qui ex Dacia Romanis merito admirandus advenerat, et plurimis Deo sanctis, in veritate non magis tui prædicator, quam mei jactans, revelavi (*Paulin., epistola 10*), » etc.

Hoc ipso quidem anno contigisse magni illius Nicetæ adventum, ex numero natalium sancti Felicis a Paulino editorum rectam exploratamque possumus deducere rationem. Nam cum ipse, scribens ad Severum (*Paulin., epist. 9*), testetur quolibet anno se statuisse conscribere versibus ejusdem Felicis natalium, plane ex numero eorumdem annos quoque licet sua ordine adnumerare. Sed cum in nono a Paulino edito Natalium mentio habeatur de posteriori ejusdem Nicetæ adventu Nolam, eoque contigisse dicat anno quarto a priori ipsius adventu, affirmare opus est ipsam ejus priorem adventum tempore quo natalium quintum elaboravit accidisse. De ejus enim posteriori adventu, quo meminit de priori, isti sunt versus (*Paulin., in natali 9*):

Venisti tandem quarto mihi redditus anno;
Sed grates Christo, quia se vel sero revertis.

Cum igitur hæc ratione priorem ejus adventum contigisse oportuerit tempore quinti editi natalium in quem Domini annum illud potissimum incidit, hoc exquirendum est. Numeranda quidem esse natalia illa Paulini ab ultimo anno, quo adhuc detentus in Hispania Romam parabat adventum, ex ipso satis intelligi potest. Fuit ille annus Domini (ut vidimus)

trecentis nonagesimus tertius. Segmenti autem, cum jam ad natalem diem sancti Felicis Nolam se contulisset, secundum ordinem editi natalium. Cum vero (ut ejus testificatione liquet) jam annuam apud eundem sanctum Felicem egisset in ipso agro Nolano, quando et legationem ab episcopis Africanis suscepit, qui fuit annus Domini trecentis nonagesimus quintus, tertium ab eo scriptum est natalium; sequenti vero anno, tempore superiori, quartum. Unde hoc ipso anno Domini trecentis nonagesimo septimo, ipsam quintum elucubratum fuisse natalium necessario dicendum est: quo tempore et Nicetæ adventum contigisse, æque onus est affirmare, cum a quinto natalium usque ad nonum numerus ille perficitur annorum quatuor, quo Nicetæ reditum in Italiam prorogavit, etc.

Jam vero, ubi satis apud Paulinum Nolam concessimus, Melaniam cum Rufino redeuntem in urbem præsequamur. Qui enim diu ab urbe absentes Jerosolymis (tanquam in spiritali quadam academia, ut veram excolerent sapientiam, quinque (ut vidimus) lustris cœdederant, cum primum Romam venissent omnium plane oculos præ admiratione in se converterunt. Hæc jam illi videre præsentem, que de iisdem absentibus summo sæpe præconio fama detulerat; sed non videre tantum, verum et audire solliciti; sicque ab ore ipsorum tanquam a cœlesti quodam illato Romam gratia pependit. Cum ipsi, quam ex Origenis libris didicerant, Stoicæ indolentia perfectissimæ et ad omnes numeros absolutæ vitæ Christianæ specimen edentes, maxime apud Christianos omnes qui Romæ erant, perpaucis eruditissimis exceptis, quos antea sanctus Hieronymus litteris monuisset, existimatione fuerunt. Cum sic igitur animos civium erga se suosque esse 437 propensiores et optime affectos Rufinus intellexisset, a vestigia impietatis referta allata secum ex Egypto primum, inde Jerosolymis, scribita regetur, indeque depromit pestifera mercies, sed in fallaciis obvolutas et aure cœlata, ut bene prudentes et sapientes quoque eadem decipere potuissent.

De appulsu autem horum in Romanam portum agens sagax Hieronymus, hæc per antiphrasim (*Hieron., Apol. lib. 4*): « O tristem locupletissimam, que Orientalibus et Egyptiis mercibus Romanæ urbis ditara venerat paupertatem.

..... Tu maximus ille es
Unus qui nobis scribendo restituit rem.

Ergo nisi de Oriente venisses, eruditissimus vir hæretet adhuc inter mathematicos. » Et paulo post: Te multo tempore Pharus docuit quod Roma rescivit, instruxit Egyptus quod Italia lucusque non habuit, » etc.

Melania recedit ab urbe in Siciliam et revertitur Jerosolymam.

Anno Christi 408. — Hoc item anno (Christi 408, Innocentii Papæ 7, Honorii 14, Theodosii 1, imp.) qui urbis obsidionem præcessit, Melania Romana vidua, de qua sæpe superius mentio facta est, antiqui

rationi ante annos quadringentos (ut ait Palladius) A editi memor. distractis prædiis, uga cum Melania matre, Pinianus eiusdem Melaniæ viri, et Albina nura, exsura cum illa imminentem urbis cladem, Roma recedens, Ierosolimam se iterum contulit, ubi post dies quadraginta ex hac vita migravit. Hæc ex Palladio (*Pallad. in Lausiac., cap. 53*) qui et tradit eiusmodi prophetica oraculo ab ea Romæ evulgato, atque sæpius inepulato, complures Romanorum civium Christianorum ad rerum temporalium contemptum inductos esse, consultius existimantes apote Christi, sine supernæ retributionis, prodigere in pauperes suas divitias, quam eas ad barbarorum prædæm relinquere; quo nomiq. cum rei eventus verum probasset oraculum, immensas Deo gratias egere. Major quoque vis inerat ad hæc suadenda B Melaniæ gratiori, quod dicitaret (ut existimabat) uga cum urbe ochem pariter ruiturum.

Quod autem idem Palladius ait, una cum Melania recessisse Roma Melaniam juniorem ipsius neptem, et virum eius Pinianum, peçon nrum Melaniæ Albinam, cognationem Melaniæ sic accipias. Filius eius unicus illi relictus duxit uxorem Albinam, ex qua Palladius ait genitam esse Melaniam juniorem, seniores Melaniam neptem, qua; in matrimonium collocata est Piniano, cuius secerus Albina fuit (*Palladius, in Lausiac., cap. 53*); quod vero ei inhaereret loco matris, sanctus Augustinus ad ipsam scribens, Pinianum eius filium nominat, et frequenter his uti nominibus consuevit (*Aug., epistola 227*). Hic rursum attende, diversam prorsus hæc Albinam nrum C Melaniæ ab illa fuisse Albinam matre sanctæ Marcellæ, de qua sæpe sanctus Hieronymus; quam ante plures annos ex hac vita migrasse, ejusdem sancti Hieronymi testificatione didicimus. Quæ autem accideriat, cum hi, quos hoc anno ab urbe diximus recessisse, in Africam trajecerunt, sequenti anno pra ratione temporis dicturi sumus. Sed hic Palladium corrigere, dum ait Melaniæ filium valde juvenem comitatum esse proficiscentem Melaniam in Siciliam usque; non quomodo valde juvenis, cum constet ante annos circiter quadraginta Melaniam seniorem viduam esse relictam? vel quomodo in Siciliam usque eam tantum comitatus, qui cum illis navigavit in Africam, ubi et defunctus est? Id constat ex litteris Augustini atque Paulini, de quibus anno sequenti dicturi D sumus; ex quibus longe verior de rebus gestis Melaniæ ac Piniani et sociorum historia accipitur, quam ex Palladio, qui nullam penitus de Africa habuit mentionem, quo hos omnes anno sequenti esse profectos liquet, atque ibi diutius commoratos.

428 Hæc ipso anno (Christi 409, Innocentii papa 8, Honorii 15, Theodosii 2, iopp.) Pinianus vir clarissimus una cum Melania seniore, et Melania juniore conjuge, atque seceru Albina junioris matre Melaniæ, cum anno superiori distractis bonis qua; Romæ et in Italia habebat, advigasset Carthaginem, ibi ex congestis pecuniis locupletatus ejus Ecclesiam pauperum, inde ad sanctum Alipium Tagastam

profectus est (*Hieron., in Isa. lib. x, præf.; Palladius, in Lausiac., cap. 9*). Ad quos omnes sanctus Augustinus, cum primum eorum adventum audisset, litteras dedit, quibus se excusat, quod propter ingruentem duram hiemem, et statum Hipponensis ecclesie titubantem, ad eos invisendos minime accurtere veluisset. Exstat ipsa epistola, cujus est titulus ad Albinum, Pinianum, et Melaniam (*Aug., epistola 227*); sed pro Albino, Albinam, restituendum puto; quod ejus nominis femina ejusdem Piniani secerus una cum ipsis profecta est in Africam, ut tum ex Palladio, tum ex ejusdem Augustini testificatione satis apparet, etc.

Accidit autem, dum iidem in Africa morarentur, filium senioris Melaniæ vita fungi: quod unicum amissum pignus ita mater modeste flevit, ut magno exemplo fuerit Christianæ constantiæ. De qua summa cum laude rei spectator sanctus Augustinus ad Paulinum Nolanum episcopum scripsit. Non exstat quidem epistola ipsa; sed ex redditis ad eum ejusdem Paulini litteris, hæc omnia, ab aliis silentio obruta, perspicua satis sunt. Ait enim Paulinus: « Quia docuisti me in spiritu veritatis salvare [servare] moderandi in occiduis mortalibus animi temperamentum; quo et illam beatam matrem et aviam Melaniam flevisse carnalem obitum unici filii, taciturno quidem luctu, non tamen sicco a maternis lacrymis dolore vidisti (*Apud Aug., epist. 249*). » Appellat Melaniam matrem et aviam, matrem quidem respectu defuncti filii, aviam respectu Melaniæ neptis; sed pergit Paulinus: « Cujus quidem modestas et graves lacrymas sicut propior et æqualior animæ ejus spiritus altius intellexisti, et perfectæ in Christo femina, salva virilis animæ fortitudine, cor maternum de cordis tui similitudine melius ex æquo statu contemplatus es, ut eam primum pro naturali affectione permotam, deinde causa potiore compunctam flevisse perspiceres, non tam illud humanum, quod unicum filium conditione mortali defunctam in presenti sæculo amississet, quam quod propemodum in sæculari vanitate præventum, quia peccum illum deseruerat senariæ dignitatis ambitio, non juxta sanctam votorum suorum avaritiam cogitaret assumptum, ut de conversionis gloria transisset ad gloriam resurrectionis, communem cum matre requiem coronamque capturus, si in hujus sæculi vitæ matris exemplo saccum togæ, et monasterium senatui prætulisset. Verumtamen idem vir (ut et antea retuli) ex voto sanctitatis quæ his operibus locupletatus abscessit, ut maternæ humilitatis nobilitatem si veste non gesserit, tamen mente præstulerit.

« Ita enim, secundum verbum Domini, mitis moribus fuit et humilis corde, ut non immerito credatur introisse in requiem Domini, quoniam sunt reliquiæ homini pacifico, et mansueti possidebunt terram (*Matth. xi*), placentes Deo in regione vivorum. Nam certe et illud Apostoli non solum tacito mentis affectu, sed et conspicuis religionis implevit officiis; et cum esset aliorum hujus sæculi in ordine et honore

collega, non tamen ut gloriosus terræ alta saperet; A sed et Christi perfectus imitator, humilibus consentiret, et tota etiam die misereri et commodare persisteret (*Rom. xii*). Unde et semen ejus potens in terra factum est (*Psal. xxxvi*) inter eos qui terræ fortes nimium elevati sunt (*Psal. xlvj*); ut etiam de beatissima familiæ ac domus ejus visitatione sanctum hominis meritum reveletur. *Generatio* (inquit) *rectorum benedicetur* (*Psal. cxi*); gloria non caduca, et divitiæ non labentes in domo ejus; domus quæ ædificator in cœlis non labore manuum, sed operum sanctitate. Sed cesso plura de memoria tam dilecti mihi quam devoti Christo hominis enarrare, cum et præstitis litteris non pauca super eo narrasse me repetam, et nihil possim de beata hujus filii matre et sanctorum patre radice ramorum Melanio melius aut sanctius prædicare, quam sanctitas tua in eam profari 439 et disputare dignata est; ut quia ego peccator immunda labia habens, nihil diguam loqui poteram, ut longinquus a meritis fidei ejus, animæque virtutibus, tu ille vir Christi doctor in Ecclesia veritatis, procurante in melius Dei gratia, parareris dignior tam virillis in Christo animæ prædicator, qui et mentem ejus divina virtute firmatam (ut dixi) spiritu propiore conspiceres, et mixtam cum virtute pietatem eloquio digniore laudares. » Hactenus Paulinus de Melania orbata filio.

Quod vero ad senioris Melaniæ filios reliquos spectat, jam diximus duos ex eis uno ferme tempore cum patre esse sepultos, unicum autem masculum tantum ei relictum fuisse, quem Jerosolymam petitura Romæ reliquisse, sanctus Hieronymus auctor est (*Hier., epistola 25*), huncque ipsum esse quem in

Africa vita functum diximus. Cæterum et filias illi fuisse superstitas cum Jerosolymis Romam rediit, sanctus Paulinus testatur dum de hisdem magna pompa matri occurrentibus sermonem habet (*Paulin. ad Sever., epistola 10*). Porro Melaniæ huic filio, de quo agimus, uxorem fuisse Albinam nomine, Palladius tradit (*Pallad., in Lausiac.*), quod et nos superius diximus. Sed in eo omnino Palladium jure correximus ex Paulino et Augustino, dum ait filium hunc senioris Melaniæ valde juvenem secutum matrem fuisse in Siciliam usque, cum regressa illa est Jerosolymam; nam ex his quæ dicta sunt satis liquet ipsum matrem secutum in Africam, ibique diem clausisse extremum. Sed et illud (quod majoris momenti est) cujus causa hæc notissima ex Paulino de obitu filii Melaniæ recensuisse voluimus; quod cum ipsa hoc tempore sancti Augustini atque Paulini præconio extollatur, argumento esse ipsam maculas illas quæ ei ex patrocinio Origenis errorum inhæserant penitus diluisse, postquam jam illos Romæ ab Anastasio papa et Italiæ episcoporum concilio damnari comperiit. Cæterum cum (ut dictum est) ipsa Melania senior quam citius orbata filio navigaverit Jerosolymam, qui remanserunt, Pinianus et socii, esse morati in Africa, in Actis Melaniæ junioris traduntur. Inde vero eosdem profectos esse Alexandriam; ac postea Jerosolymam concessisse, liquet. Melania autem senior (inquit Palladius) cum Jerosolymam pervenisset, intra quadraginta dies ex hac vita migravit, et (ut par est credere) jam ante reconciliata sancto Hieronymo, qui ibi et peregrinationis ejus sociis et consanguineis familiarissime usus esse videtur, et ex ejus ad Augustinum epistola intelligi potest (*Hieron., epist. 79*).

ROSWEYDI NOTATIO.

Memineris, lector, Baronium, cum hic passim Palladii Lausiacam citat, usum esse editione Aloysii Lipomani, quæ exstat tomo ejus III de Vitis Sanctorum, Venetiis anno 1554, in-4° impresso. Qui textus perparum dissidet ab Heraclidis Paradiso, impresso in-folio Parisiis anno 1504. Utroque multo integrior est editio Palladii per Gentianum Hervetum Parisiis anno 1555, in-4°, accurata. Vide Prolegomenum generale 14, ante primum librum.

(a) *Ruffini et Melaniæ.*] Baronius passim Ruffini et Melaniæ peregrinationem eandem facit. Quod equidem nescio an omnino probari possit. Cum enim triplex eorum conjuncta statuatur peregrinatio, primo Roma in Ægyptum, inde ex Ægypto Jerosolymam, tertio Jerosolyma Romam, quam postea sequitur solius Melaniæ regressus Jerosolymam, certe prima peregrinatio conjuncta, ut eam Baronius statuit, stare non potest. Nam cum ipse anno Christi 372, Damasi papæ 6, Valentis imp. 9, ex Palladio colligat, Melaniam non nisi 8 mensibus in Ægypto versatam, velitque inde cum Ruffino Jerosolymam commigrasse; Ruffinus autem, inactiva 2 (ut hic, littera l, exhibemus) se 440 scribat sex annis Alexandriæ versatum; sequitur Ruffinum vel ante in Ægyptum venisse, si post Melaniæ octimestrem Ægypti lustrationem cum eadem Jerosolymam concessit; vel certe annis aliquot, videlicet quinque cum quatuor mensibus Melaniam ad Jerosolymam peregrinationem secutum.

Nunc vero certo constat ex Hieronymo, quod Ruffinus et Melania simul ex Ægypto Jerosolymam commigrarunt. Quare si Melania octo tantum mensibus ex Baronii sententia in Ægypto hæsit, Ruffinus vero sex annis Alexandriæ versatus est, sequitur eos non simul peregrinationem Ægypticam instituisse. Quod si Baronius octo tantum mensibus Ruffinum quoque

in Ægypto versatum credit, sine teste id credit, ut infra fusius in hisce notationibus, littera l, declarabitur.

Quod si plures annos Melaniam statuas in Ægypto versatam (quod an statuendum sit, videbitur littera l, tunc forte existimari possit Ruffinum et Melaniam simul Roma in Ægyptum solvisse. Quod tamen quam solide existimari possit nondum video.

Nec tertia Ruffini et Melaniæ juncta peregrinatio, qua simul dicuntur Jerosolyma Romam profecti, omnino certa, ut post videbimus, litt. bb.

Quare de sola secunda junctim instituta peregrinatione, qua ex Ægypto Jerosolymam ad stativa eremitica contenderunt, certum divi Hieronymi epist. 5 ad Florentium habemus testimonium.

(b) *Litteræ.*] Hieron., epist. 41 ad Ruffinum: « Audio te Ægypti secreta penetrare, monachorum invisere choros, et cœlestem in terris circumire familiam. Prima inopinati gaudii ab Heliodoro fratre mihi est nuntiata felicitas. Non credebam certum, quod certum esse cupiebam, præsertim cum et ille ab alio se audisse diceret, et rei novitas fidem sermonis auferret. Rursum suspensam voto nutante mentem Alexandrinus monachus, qui ad Ægyptios confessores, et voluntate jam martyres, pio plebis jamdudum fuerat transmissus obsequio, manifestus ad credulitatem